

Muhamed BUDIMLIĆ¹

Aktuelnost kriminoloških istraživanja u prevenciji novih formi kriminalnog ponašanja

Actualities Of Criminological Research In Prevention Of New Forms Of Criminal Behaviour

Sažetak

Pod preventivnim djelovanjem uobičajeno se podrazumijevaju mjere i radnje koje služe otklanjanju uslova i uzroka nastanka neke pojave. Prevencija, kao segment ukupne politike suzbijanja kriminaliteta, pretpostavlja, prije svega, otklanjanje što je moguće većeg broja posrednih i neposrednih faktora koji dovede do pojave kriminalnog ponašanja. Analizirajući ciljeve prevencije mogu se prepoznati dva osnovna pitanja.

Jedno pitanje glasi: na koji način otklanjati uslove kriminalnog ponašanja, a rješenja na ovo pitanje nude se kroz čitav niz kako naučnih disciplina, tako i praktičnih instrumenata i mjera koje provode različiti segmenti društvene zajednice. Među njima, s jedne strane, imamo kriminalistiku, krivično pravo, studije iz oblasti sigurnosti te druge discipline koje za predmet svog proučavanja u prvi plan stavljaju protivpravna ponašanja, dok s druge strane u preventivnim aktivnostima se primjenjuju ili spominju najrazličitije mjere socijalnog, ekonomskog, pedagoškog, obrazovnog, medicinskog, sportskog ili kulturnog karaktera. Ipak, postoji i drugo pitanje, koje je prema našem mišljenju djelimično zanemareno, a to je: koji su to uslovi i uzroci koji dovede do pojave ili do razvoja konkretnog kriminalnog ponašanja u jednom društvu. Mišljenja smo da je ovo pitanje neopravdano zapostavljeno, dijelom i zbog široko zastupljene zainteresovanosti zajednice za razvoj i poboljšanje mjera kojima se otklanjaju direktni i indirektni faktori kriminalnog ponašanja.

¹ Mr. sc., viši asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka, Univerzitet u Sarajevu

Hipotetički bi se dalo zaključiti da bez detekcije uzroka, kako egzogene tako i endogene prirode, nema efikasne prevencije kriminalnog ponašanja, a samim tim i uspješne politike suzbijanja kriminaliteta. Jer, bez definisanja uslova koji su doveli do poorede određenog prava, ne možemo niti pravilno izdiferencirati koje je mjere najcjelishodnije provesti u tom slučaju. Do odgovora na ovo drugo pitanje može se doći isključivo empirijskim istraživanjima, zasnovanim na utemeljenim kriminološkim teorijskim postavkama, a naš cilj, postavljen u ovom radu, upravo se odnosi na aktuelizaciju istraživanja uzroka korupcije, organizovanog kriminaliteta, terorizma, trgovine ljudima, kompjuterskog kriminaliteta i drugih "savremenih" oblika kriminalnog ponašanja, kako bi se približili temeljnom imperativu savremene sigurnosne politike – prevenciji.

Ključne riječi: *prevencija, kriminološka istraživanja, kriminalitet, kriminogeni faktori, politika suzbijanja kriminaliteta, sigurnosna politika.*

Summary

Preventive action ordinarily implies measures and actions that serve to eliminate conditionalities and causes of occurrence of a certain phenomenon. Prevention, as one segment of general crime policy, presumes, in the first place, the elimination of as many direct and indirect factors that lead to occurrence of criminal behaviour as possible. In analysing the objectives of prevention, two crucial questions arise.

One question is: what is the best method for eliminating the conditionalities of criminal behaviour, and the possible answers and solutions for this problem are elaborated through a number of scientific disciplines, but also through practical mechanisms and measures implemented by various segments of society. Among those, on one hand, are criminalistics, criminal law, security studies, as well as other disciplines that take as their subject matter any forms of illegal behaviour, while, on the other hand, preventive activities implement, or make mention of, various measures of social, economic, pedagogical, educational, medical, sports, or cultural character. However, there is the second question as well, which, in our opinion, is neglected and overseen to some extent: what are the conditionalities and causes that lead to occurrence or development of criminal behaviour in a society? We believe that this particular issue has been unjustly neglected, partly due to the fact that there is prevailing interest in the society for developing and improving measures aimed at eliminating direct and indirect factors of criminal behaviour.

Hypothetically, we could conclude that without detection of causes, external and internal in character, there can be no efficient prevention of criminal behaviour, and hence no successful crime policy. Namely, without defining the conditions that lead to violation of a certain right, we cannot adequately and precisely differentiate what measures would be the most appropriate to implement in such a case. The answer to this, second, question can only be found by means of empirical research, grounded in established and accepted theoretical postulates of criminology, and our purpose in this paper is to single out the urgency and relevance of researching the causes of corruption, organised crime, terrorism, human trafficking, cyber crime and other "contemporary" forms of criminal behaviour, in order to bring ourselves closer to the fundamental imperative of contemporary security policy – prevention.

Key terms: *prevention, criminological research, crime, factors of crime, crime policy, security policy.*

1. Uvod

Analizom aktivnosti na provođenju današnje kriminalne politike, stiče se dojam da centralno mjesto zauzima rasprava o izboru i usavršavanju represivnih mjera suzbijanja najtežih oblika zločina, kao što su organizovani kriminalitet, terorizam, pranje novca, korupcija, ilegalna trgovina oružjem, ljudima, narkoticima itd. Borba protiv svih oblika kriminaliteta, pa tako i savremenih, bit će najefikasnija ako se ispoštuju ne samo represivni oblici reakcije društva na kriminalitet, već se posveti ozbiljnija pažnja i kvalitetnom provođenju preventivnih mjera. Postavlja se pitanje, kako je uopšte moguće preventivno djelovati u suzbijanju kriminaliteta, kada se zna da se prevencijom otklanjaju uslovi i uzroci kriminalnog ponašanja, pri čemu se istraživanja kojim se ti uslovi i uzroci otkrivaju zapostavljaju ili čak zanemaruju.

Cilj koji želimo ostvariti ovim radom jeste aktuelizacija kriminologije i etioloških istraživanja savremenih formi kriminalnog ponašanja, čime se omogućava kvalitetniji pristup u kreiranju ne samo politike suzbijanja kriminaliteta već i sigurnosne politike uopšte. Naime, izbor i kreiranje preventivnih mjera u direktnoj je zavisnosti od detekcije kriminogenih faktora, koji i jesu predmet primjene ovog segmenta politike suzbijanja kriminaliteta.

Namjera nam je analizom definicija, predmetnih disciplina i fenomena, utvrditi značaj kriminoloških istraživanja u kreiranju kvalitetne sigurnosne politike i istaći važnost ove specifične faze suzbijanja kriminaliteta u ostvarivanju pravne države i stabilnog društvenog poretka.

2. Kriminalitet - faktor nesigurnosti

Sigurnost, ili bezbjednost jednog društva u direktnoj je zavisnosti od stanja u oblasti ugrožavanja ili povreda prava i interesa njegovih subjekata. Ukoliko je visoka stopa kriminaliteta u jednoj zajednici, svakako nećemo tvrditi da ona pruža sigurno okruženje, s druge strane ukoliko je kriminalitet u svom obimu i strukturi na niskom nivou, za takvo društvo nedvojbeno se može reći da je sigurnije. Svakako, i pojam sigurnosti je moguće promatrati u više dimenzija, tako da se diferencira termin vanjske od pojma unutrašnje sigurnosti. Dalje, pod pojmom unutrašnje sigurnosti razlikujemo javnu, državnu, privatnu, imovinsku i druge oblike pojedinačnih ili opštih pravno zaštićenih dobara, koja se kao takva nalaze i pod krivičnopravnom zaštitom unutar zakonodavnog sistema. Brojne su kategorizacije, kako pojma sigurnosti, tako i njegovih segmenata, među kojima se mi u narednim izlaganjima ograničavamo na unutrašnju sigurnost, jer mišljenja smo da posljedice kriminaliteta svoje najizraženije manifestacije dobijaju upravo u ovom segmentu društvenog života.

Tako, niz autora ističe kauzalitet između stanja sigurnosti u jednom društvu i obima narušavanja sistema prava i interesa, koji su uokvireni pravnim poredkom države. S objektivnog stanovišta, sigurnost je stanovito stanje ravnoteže u vanjskom svijetu, u kojem se usljed organizirane čovjekove aktivnosti ne očekuje nastupanje nepredvidivog ili predvidljivog štetnog događaja koji bi mogao ugroziti sigurnost ljudi na bilo koji način (Modly, Korajlić, 2002: 579). Bezbjednost (javna) jeste stanje u kojem su isključeni svi pravni akti, posebno oni uz upotrebu sile, kojima se narušavaju osnovna prava i slobode čovjeka i građana i osnovni elementi javnog odnosno društvenog poretka (Jovašević, 1998: 25-26). Savremenu sigurnost, . . . , možemo definirati kao kategoriju kojom se obezbjeđuju sigurnosne i slobodne prostorne i egzistencijalne pretpostavke potrebne za odvijanje prirodnih i fundamentalnih sveukupnih ljudskih potreba i interesa, uz dosljedno priznanje i zaštitu osnovnih prava i sloboda čovjeka, održavanjem potrebne ravnoteže između slobode i sigurnosti, čovjeka i prirode (Masleša, 2001: 1-12).

Ipak, ciljevi sigurnosne politike, ne svode se samo ili isključivo na politiku suzbijanja kriminaliteta, već su njeni ciljevi okarakterisani širim opštedruštvenim interesima, kao što su politička, ekonomsko-financijska, kulturna itd. stabilnost, a politika suzbijanja kriminaliteta čini jedan njen bitan segment, koji uz ostale stubove sigurnosne politike garantuje svim faktorima društva neprikosnoveno zadovoljavanje svih svojih, legitimno zasnovanih, potreba.

Sigurnosnu politiku možemo definirati kao okvirni kompleks mjera i aktivnosti na političkom, ekonomskom, socijalnom, sigurnosnom, odbrambenom planu. . . čija se operacionalizacija odvija i usmjerava putem legitimnih podsistema u državi koji sa jasno preciziranim funkcijama, te poštujući načela ustavnosti i zakonitosti svoje aktivnosti provode u skladu sa demokratskim vrijednostima društva, a sve u cilju zaštite vanjske i unutrašnje sigurnosti društva. (Masleša, 2001: 137-144). Dakle, za sigurnosnu politiku može se reći da je jedna od primarnih disciplina kojoj je zadatak uspostava i održavanje pravnog poretka u punom smislu riječi. Pored toga, za kriminalitet kažemo da je to skup pojava koje uzrokuju najviši stepen nestabilnosti u sigurnosnom aspektu društvenog života, odnosno remete pravni poredak, tako što povrijeđuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti svojih subjekata. S tim u vezi, jasno je vidljivo da se borba protiv kriminaliteta ima smatrati jednim od ključnih segmenata uspostave sistema sigurnosti u jednoj zajednici. U narednim izlaganjim iznijet ćemo osnovne postavke o sistematizovanom suzbijanju kriminaliteta, te uslove koje je neophodno obezbijediti kako bi kriminalna politika ostvarila svoje postavljene ciljeve.

3. Politika suzbijanja kriminaliteta - sadržaj i značaj

Politikom suzbijanja kriminaliteta ili kriminalnom politikom nazivamo ukupna nastojanja države u borbi protiv kriminaliteta. U toj borbi, kriminalna politika državi stavlja na raspolaganje set mjera prevetivnog i represivnog karaktera, kojima je s jedne strane cilj otkloniti uslove i uzroke koji dovode do pojave kriminaliteta, odnosno, s druge strane, izvršiti pritisak na učinioca krivičnog djela, mjerama prisile i prinude, kako bi on bio lišen mogućnosti ili onemogućen u budućem nanošenju štetnih posljedica nad pravno zaštićenim vrijednostima društva. Prikazom određenog broja definicija, o

sadržaju i ciljevima kriminalne politike, imamo namjeru doći do zajedničkih elementa koji ovoj disciplini daju primat u suzbijanju kriminalnih ponašanja, odnosno prikazati koje je to uslove prethodno neophodno ispuniti kako bi ona mogla ostvariti postavljene zadatke.

Pojam politike suzbijanja kriminaliteta podrazumijevao bi kompleks ukupnih nastojanja države da na njezinom području bude što manje ostvarenih kažnjivih ponašanja (ne samo kaznenih djela), a da ona ostvarena budu što prije otkrivena (tj. pronađen njihov počinitelj), te da nakon zakonito provedenog postupka počinitelju bude izrečena odgovarajuća kaznena sankcija (Horvatić, Cvitanović, 1999: 3-7).

Polazeći od navedenog cilja- suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta i delinkvencije, kriminalna politika se može definisati kao teorijsko praktična disciplina, koja ima dvije dimenzije- jednu teorijsku a drugu praktičnu. Teorijska dimenzija se odnosi, uzv načelno, na teorijsko koncipiranje kriminalne politike, kao heterogenog i razrađanog sistema reagovanja na društveno opasna ponašanja, koji se ostvaruje u skladu sa društvenom stvarnošću i na osnovu rezultata naučne misli u oblasti kriminologije, sociologije, socijalne patologije, krivičnog prava i drugih nauka i korišćenja postojećih iskustava na bazi njihovog vrednovanja. Praktična dimenzija kriminalne politike obuhvata osmišljavanje i sprovođenje u život društvenih akcija, metoda i mjera- represivnog ili preventivnog karaktera, na osnovu izrađene teorije o ciljevima kriminalne politike i mogućnosti koje pruža društvena stvarnost (Milutinović, 1984: 133-137).

Kriminalna politika predstavlja primjenu niza najraznovrsnijih mjera preventivnog i represivnog karaktera koje se preduzimaju s ciljem suzbijanja kriminaliteta. Praktična primjena preventivnih mjera zahtijeva svestrano poznavanje uzroka kriminaliteta. Jer, preventivne mjere se primjenjuju na generalnom društvenom, socijalnom, kulturnom itd. planu i usmjerene su upravo na otklanjanje i suzbijanje onih pojava koje pogoduju nastajanju krivičnih djela. (Mladenović, 1982: 25-26)

Osim toga, politika suzbijanja kriminaliteta jeste racionalna i planirana organizacija društvenih djelatnosti usmjerena na suzbijanje kriminaliteta i delinkvencije, praktična djelatnost preventive i represive, pravne i izvanpravne naravi, odnosno sadržaja, te istodobno samostalna znanstvena disciplina s posebnim predmetom, metodološkim sustavom, teorijskim i praktičnim djelovima (Modly, Korajlić, 2002: 458).

Politika suzbijanja kriminaliteta predstavlja discipline koje se sa naučnog i praktičnog aspekta bave problemom suzbijanja i sprečavanja kriminaliteta. Kao posebna grana u grupi krivičnih nauka, njen prvenstveni zadatak je oblikovanje ciljeva društva na planu borbe protiv kriminaliteta. Znači, u skladu sa definisanim ciljevima, na naučnim osnovama iznalaze se efikasna sredstva i metode u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta. Politika suzbijanja kriminaliteta se koncentriše na ispitivanje novih mogućnosti u ostvarenju svog cilja kao i na unapređenju već isprofiliranih krivičnih i socijalnopreventivnih sredstava u borbi protiv kriminaliteta. Njena posebna važnost se ogleda u potrebi usklađivanja djelovanja svih zaštitnih podsistema jednog društva, koji su uključeni u antikriminalnu aktivnost, kako bi oni ostvarili konkretne rezultate u toj oblasti. Kroz ovakvu djelatnost naznačena politika suzbijanja kriminaliteta potvrđuje i opravdava svoj smisao i sadržaj (Muratbegović, 2003: 23-31).

Kriminologija može posredovati kriminalnoj politici svoja saznanja i rezultate svojih istraživanja i na taj način je «snadbjeti» racionalnim komponentama, potrebnim za donošenje rješenja kada je u pitanju: objašnjenje statističkih podataka i statističkih kretanja; posredovanje pri prepoznavanju «preovlađujućeg» pogleda u određenom problemu; može upozoriti na pogrešno zaključivanje (-pri čemu je, npr. , jedan od najčešćih pogrešnih zaključaka onaj, koji tvrdi da stroge propisane kazne imaju veliki preventivni uticaj,...), značajan doprinos kriminološka znanost ima u oblikovanje prijedloga sveukupne kriminalne politike (Šelih, 2002: 19-25).

Kriminalna politika, kao naučna disciplina, ima zadatak da odredi ciljeve društva na planu borbe protiv kriminaliteta a zatim da u skladu sa definisanim ciljevima na naučnim osnovama izgradi efikasna sredstva i metode, odnosno racionalan, usklađen i efikasan koncept u sprečavanju i suzbijanju ove društvene pojave (Radulović, 1999: 13-17).

Poznato je da se u savremenoj kriminalnoj politici, kao nauci i društvenoj praksi suprotstavljanja kriminalitetu jasno, s obzirom na njihovu vremensku situiranost i uže ciljeve izdvajaju dvije grupe oblika državnog i društvenog reagovanja. Prvu grupu čine svi konkretni postupci, mjere i aktivnosti čiji je cilj da spriječi-preduprijedi ispoljavanje kriminaliteta kao društvene i individualne

pojave. Ovaj vid djelovanja prethodi i ima za cilj da onemogućispriječi manifestovanje kriminaliteta, te u tom smislu ima karakter anti deliktne aktivnosti. Drugi pak kompleks mjera i aktivnosti preduzima se nakon već ispoljenog kriminalnog ponašanja sa ciljem njegovog suzbijanja. U pitanju je dakle post- deliktna intervencija kojom se pojava koja je dobila manifestni izraz želi suzbiti. . . . Istorijsko iskustvo i naučna saznanja, nepobitno, naime potvrđuju da se rješenje ne može tražiti isključivo u djelovanju državnog mehanizma represije, ne bar na duže vrijeme (Jašović, 1998: 5-27).

Većina autora se slaže da je, u najširem značenju, cilj kriminalne politike sprečavanje i suzbijanje kriminaliteta, kao štetne društvene pojave, te da ona razvija mjere i metode kojima društvo treba da djeluje preventivno ili represivno u odnosu na sva ona ponašanja koja u svom sadržaju imaju element protipravnosti. Obzirom da se ovdje pojavljuju dvije grane kriminalne politike, preventivna- čije mjere se poduzimaju obično prije kriminalnog čina, odnosno koje su usmjerene na otklanjanje faktora koji dovode do ove pojave, te represivna- koja se odnosi na postupke državnih organa nakon izvršenog delikta, kojima se onemogućavaju daljnja ili naredna kriminalnih ponašanja, neophodno je prethodno izvršiti izbor one grane na koju ćemo se osvrnuti u ovom radu. Vodeći računa o postavljenom zadatku, koji se odnosi na dovođenje u vezu kriminoloških istraživanja sa prevencijom kriminaliteta, koja je, istovremeno, sastavni dio politike suzbijanja kriminaliteta, kao segmenta uspostave, na pravnom poretku zasnovanog, sigurnosnog državnog sistema, u nastavku ćemo obraditi fundamentalne postavke o zadacima, značaju i elementima prevencije kriminalnog ponašanja. Uz to, neophodno je imati na umu da je prevencija kriminaliteta jedan od uslova kvalitetne sigurnosne politike, koja u današnjoj zajednici ima izuzetno važnu ulogu u kreiranju sigurnog okruženja, bilo na lokalnom, regionalnom a svakako i globalnom nivou.

Pregled nacionalnih programa s područja sprečavanja kriminaliteta u zapadnoevropskim zemljama je pokazao, da su u većini nacionalni programi sprečavanja kriminaliteta programi, koji su napisani razdvojeno od nacionalnih programa nadziranja i suzbijanja kriminaliteta. Ključnu je u svim proučenim programima to, da se na državnom nivou obezbijedi struktura, finansiranje i naziranje izvođenja aktivnosti, a same preventivne aktivnosti izvode se na

lokalnom nivou, jer se tu i u najvećoj mjeri akutno i pojavljuju. Postoji nekoliko karakteristika u pogledu posebnih oblika kriminaliteta kao što su korupcija, organizirani kriminalitet i kriminalitet protiv službene dužnosti. Svi nacionalni programi sprečavanja kriminaliteta su usmjereni najviše na česte oblike konvencionalnog kriminaliteta, koji po izrađenim statističkim podacima predstavljaju najveći udio, te na kriminalitet koji je posljedica dezorganizacije i pritiska porodice, neprikladnog školskog okruženja i drugih faktora koji izviru iz zajednice. Programi sprečavanja kriminaliteta su u suštini programi za povećanje društvene kohezije i ukidanja i marginaliziranja najvećih rizičnih društvenih grupa i pojedinaca (Meško, 2004: 31-44).

Na području prevencije kriminaliteta ti su se društveni procesi (strukturalne ekonomske promjene i globalizacija svih društvenih procesa) pokazali u obliku programa, koji su posvećeni obezbjeđenju (veće) sigurnosti u lokalnoj zajednici i oblikovanju («izgradnji») boljeg sigurnosnog prostora. Prevencija kriminaliteta se zato danas u prvom redu posmatra kao uslov zajedničke sigurnosti, odnosno sigurne zajednice (prije svega lokalne) (Šelih, 2004: 19-30).

Dakle, prevencija, kao segment kriminalne politike, a samim tim i sigurnosne politike, predstavlja, u pravilu, onaj njen dio zadužen za djelovanje u vremenu prije čina izvršenja kriminalnog ponašanja, tj. stvaranja nesigurnosti u zajednici. To vrijeme svakako nije ograničeno na vrijeme koje neposredno predstoji zločinu, već čak šta više, efikasniji i produktivniji su rezultati onih preventivnih mjera koje se poduzimaju prema dugoročnom planu djelovanja.

Termin prevencija pragmatički je posuđen iz medicinskog vokabulara i prakse. U svom širem značenju profilirala su se dva osnovna sadržaja ovog pojma. Prvi od njih se odnosi na intervenciju ka *primarij formu* prevencije, što je u osnovi značilo intervenciju prema određenim pojavama sa propisanim sredstvima. Drugi sadržaj vezan je za prefiks *pre* koji označava prijevremenu reakciju, tačnije reakciju prije nego li se manifestira neželjena pojava (Muratbegović, 2003: 35-40).

Pojam prevencije pretpostavlja ukupnost planski osmišljenih i organizirano poduzetih mjera kojima se nastoje ukloniti ili barem smanjiti izravni odnosno neizravni uzroci kažnjivih ponašanja (Horvatić, Cvitanović, 1999: 93-97), ili prevencija kriminaliteta,

podrzaumijeva, sistem mjera i aktivnosti usmjerenih na otklanjanje svih neposrednih, objektivnih i subjektivnih uvjeta i okolnosti koji pogoduju nastanku i vršenju kriminaliteta (Modly, Korajlić, 2002: 493).

U današnjem vremenu «prevencija» uglavnom nije shvaćena neutralno, npr. kao neki suhoparni oblik *terminus technicus*. Prije suprotno. Taj pojam najprije ima izrazito pozitivne, već gotovo sakralne prizvuke (ponekad se čini, da je zanemarivanje preventivnih aktivnosti čak postalo svojevrsni oblik postmodernog «grijeha» *par excellence!*) (Kanduč, 2004: 45-81)

Budućem demokratskom društvu predstoji samoorganizovanje efikasne prevencije od bilo kojih oblika ugroženosti, kojom se mora uticati na sprečavanje tih ugroženosti, tj. na eliminisanje tih ugroženosti, a ne isključivo na uklanjanje posljedica, kao što je to do sada bila praksa. To znači da se mora djelovati ante delictum, a ne isključivo post delictum (Krstić, 1998: 153-183).

4. Kriminološka istraživanja - uslov za prevenciju kriminaliteta

Osvrnuvši se na osnovne elemente kriminalne etiologije, zaključujemo da je osnovni zadatak ove grane kriminologije prepoznavanje objektivnih i subjektivnih faktora kriminalnog ponašanja, koji mogu imati posredan ili neposredan uticaj na pojavu ili razvoj ovog fenomena. Istraživanje etiološke strane zočina, na bazi prihvaćene metodologije, pretpostavlja primjenu niza naučnoistraživačkih metoda u posmatranju kako pojedinačnih slučajeva, tako i kriminaliteta kao masovne pojave, te nakon provedene analize izvođenje zaključaka o kvantitativnoj i kvalitativnoj strani uticaja bilo vanjskih bilo unutrašnjih faktora.

U svakodnevnom govoru, kada želimo odgovoriti na pitanje zašto se neko kažnjivo ponašanje ostvarilo, tražimo razloge ili uzroke takvih ponašanja, i to ponašanje najčešće povezujemo s nekim razlogom koji nam se čini najneposrednijim, najbližim, najutjecajnijim (Horvatić, 1993: 91-95). Kriminalna etiologija se bavi proučavanjem uzroka kriminaliteta. Ona zapravo treba da odgovori na pitanje kako dolazi do kriminaliteta kao pojedinačnog ponašanja i kao masovne pojave u jednom društvu, kako se formira ličnost delinkventa i koji objektivni i subjektivni faktori izazivaju to ponašanje. (Mlađenović, 1982:19-23), odnosno za kriminalnu etiologiju se

može reći da raspravlja o pitanju uzroka i uslova kriminalnog ponašanja. Ona treba da odgovori na pitanje- kako dolazi do kriminaliteta kao pjedinačnog ponašanja i masovne pojave u jednom društvu, kako se formira ličnost delinkventa (negativna socijalizacija), koji objektivni uslovi omogućavaju i izazivaju to ponašanje. (Milutinović, 1976: 16-29)

Postoje i djelimično suprotstavljena mišljenja prema kojima svaka kriminološka teorija nudi kriminalnoprivredne mjere, naravno kada zdravorazumski zaključujemo o odnosu uzrok-posljedica, i vjerovatno, da bi uklanjanje uzroka uticalo na uklanjanje protivpravnog ponašanja, čemu i težimo. Ipak, to se često pokazuje kao neučinkovito, jer je interakcija različitih faktora isuviše nepredvidljiva (Meško, 2002: 43-56). Upravo iz ovog razloga, neophodno je biti veoma sistematičan pri odabiru i primjeni preventivnih mjera u svakom konkretnom slučaju.

Efikasno suprotstavljavanje organizovanom kriminalitetu nije moguće bez solidnog poznavanja njegovih osnovnih etioloških i fenomenoloških obilježja i drugih specifičnosti koje ga karakterišu. Sve to upućuje na potrebu stalnog usavršavanja postojećih i iznalaženje novih metoda u suzbijanju organizovanog kriminaliteta. Zbog toga je nužan jedan potpun strategijski pristup koji će omogućiti adekvatno korištenje klasičnih i novih metoda u suzbijanju organizovanog kriminaliteta kroz primjenu dva opšta metoda kriminalne politike: prevenciju i represiju. Mora se pratiti suština organizovanog kriminaliteta, tj. njegova finansijska moć, status i zaštita, vršenje pranja novca i korupcijska djelatnost, pa u tom kontekstu donositi odgovarajuće propise koji će stvarati uslove za efikasnu primjenu preventivnih i represivnih mjera. Stoga je potrebno realno sagledati pravo mjesto organizovanog kriminaliteta u našem društveno-ekonomskom i društvenom sistemu i uz postignut politički konsenzus i angažovanje svih nadležnih organa sistematskim, planskim i stručnim djelovanjem nastojati da se eliminišu povoljni etiološki faktori, identifikuju postojeći oblici organizovanog kriminaliteta, otkriju učinioci i obezbjede dokazi. U preventivnom djelovanju na etiološke faktore mora se imati u vidu stalna nastojanja organizovanog kriminaliteta da uspostavi odgovarajuće veze sa organima vlasti, državnim organima i drugim relevantnim subjektima, pri čemu se i najčešće koristi korupcijom (Bošković, 2004: 189-198).

Dakle, za preventivno djelovanje neophodno je prethodno upoznavanje sa svim okolnostima, koje se nakon provedenog istraživanja, mogu proglasiti kriminogenim faktorima pojedinih oblika

protivpravnog ponašanja. Svakako, bilo bi veoma nepoželjno planirati ili čak izvoditi preventivne aktivnosti bez analitičnih i na naučnim istraživanjima zasnovanih podataka o uslovima i uzrocima određenog oblika kriminaliteta. Iz tog razloga se ova istraživanja postavljaju kao jedan od najznačajnijih uslova uspješnih preventivnih aktivnosti.

5. Zaključak

Ovim radom naučna istraživanja kriminogenih faktora smo postavili u poziciju *Conditio sine qua non*, kad se govori ne samo o preventivnim mjerama i sigurnosnoj politici, već i o funkcionisanju pravnog poretka uopšte. To je davno konstatovano, ipak, smatramo da je neophodno ponovno isticanje ovog veoma bitnog, po našem mišljenju i neizostavnog, elementa politike suzbijanja kriminaliteta, čijim zanemarivanjem je pitanje sigurnosti zajednice upitno i neizvjesno.

Bez sistemitične, efikasne i dosljedno provedene sigurnosne politike nezamislivo bi bilo uspostavljanje i održavanje sigurnog, na pravu zasnovanog, državnog poretka. Dalje, jedan od temeljnih uslova kvalitetne sigurnosne politike jeste djelotvorna politika suzbijanja kriminaliteta, koja treba obezbijediti cjelishodno rješavanje pitanja borbe protiv ovih protivpravnih ponašanja, koja se nalaze na samom vrhu piramide onih pojava koje u najvećoj mjeri remete pravni poredak. U posljednje vrijeme, preventivne mjere zauzimaju ključnu poziciju interesovanja svih onih koji se bave planiranjem i provođenjem kriminalne politike. Sveukupna dostignuća današnje zajednice trebaju, u najvećoj mjeri, biti korištena upravo na provođenju takve kriminalne politike, koja će obezbijediti jak uticaj na sve faktore koji dovode do pojave ili razvoja kriminaliteta. Upravo na ovoj tezi zasniva se značaj izučavanja kriminogenih faktora, koji s jedne strane mogu imati neposredan ili posredan uticaj na pojavu kriminaliteta, a s druge strane obuhvataju čitav niz, kako objektivnih uslova zajedničkog življenja, tako i subjektivne elemente naslijeđenog i stečenog kod svakog pojedinca.

U današnjem dobu, može se reći, da kada je u pitanju borba protiv najtežih oblika organizovanog kriminaliteta, kao što su terorizam, nelegalna trgovina oružjem, ljudima itd. , nezasluženo malo pažnje se posvećuje naučnom istraživanju etiologije ovih oblika protivpravnih

ponašanja. Dakle, ovim radom imali smo namjeru istaći kauzalnu vezu između istraživanja kriminogenih faktora, izbora i primjene preventivnih mjera, politike suzbijanja kriminaliteta kao jednog od temelja sigurnosne politike a sve u cilju stvaranja sigurne i na pravnom poretku zasnovane države.

Literatura

1. Bošković, M. , *Neki teorijski preaktični problemi novih metoda u suzbijanju organizovanog kriminaliteta*, Suzbijanje kriminaliteta- zbornik radova, Kragujevac, 2004.
2. Horvatić, Ž. , Cvitanović, L. , *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Zagreb, 1999.
3. Hovatić, Ž. , *Elementarna kriminologija*, Zareb, 1993.
4. Jašović, Ž. , *Prevenција- Osnovno područje suprotstavljanja kriminalitetu*, Prevenција krminaliteta- zbornik radova, Beograd, 1998.
5. Jovašević, D. , *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 1998.
6. Kanduč, Z. , *O različitim aspektih prevencije v postmoderni družbi*, Preprečevanje kriminaliteta-teorija, praksa in dileme, Ljubljana, 2004.
7. Kanduč, Z. , *Razvoj kritične kriminologije: tostran ali onstran modernosti?*, Vizije slovenske kriminologije- zbornik radova, Ljubljana, 2002.
8. Krstić, O. , *Novi vidovi i oblici kriminaliteta i njihovo sprečavanje i suzbijanje*, Prevenција krminaliteta- zbornik radova, Beograd, 1998.
9. Masleša, R. , *Teorije i sistemi sigurnosti*, Sarajevo, 2001.
10. Meško, GODINE, *Nekatere strategije preprečevanja kriminalitete*, Vizije slovenske kriminologije- zbornik radova, Ljubljana, 2002.
11. Meško, GODINE, *Sodobni koncepti preprečevanja kriminalitete- analiza nacionalnih programov s področja preprečevanja kriminalitete- primer Finske*, Preprečevanje kriminaliteta-teorija, praksa in dileme, Ljubljana, 2004.
12. Milutinović, M. , *Kriminalna politika*, Beograd, 1984.
13. Milutinović, M. , *Kriminologija*, Beograd, 1988.
14. Mladenović, R. , *Kriminologija*, Sarajevo, 1982.
15. Modly, D. , Korajlić, N. , *Kriminalistički riječnik*, Tešanj, 2002.
16. Muratbegović, E. , *Policija u prevenciji kriminaliteta na razini lokalne zajednice- Kanton Sarajevo, studija slučaja (magistarski rad)*, Sarajevo, 2003.

17. Radulović Lj. , *Kriminalna politika (Politika suzbijanja kriminaliteta)*, Beograd, 1999.
18. Šelih, A. , (Možni) *Vpliv kriminološkega raziskoanja na kriminalitetno politiko*, *Vizije slovenske kriminologije- zbornik radova*, Ljubljana, 2002.
19. Šelih, A. , *Preprečevanje kriminaliteta- razvoj in dileme*, *Preprečevanje kriminaliteta-teorija, praksa in dileme*, Ljubljana, 2004.